

DEMETER CSANÁD

SZÓRAKOZÁS AZ „ARANYKORSZAKBAN”

A nyári turizmus fellegvára mégis a Fekete-tenger partja volt, ahová iskolástáborokat, családi üdüléseket szerveztek, így a legtöbb fiatal számára ez jelentette a legnagyobb vakációs élményt.

Romániában, Nicolae Ceaușescu hatalomra kerülésével (1965) egy átmeneti enyhülési korszak következett be, hiszen a hetvenes évek közepéig olyan gesztusokat tett a diktátor, amely azelőtt elképzelhetetlen volt. Ígéretet kaptak a nemzeti kisebbségek anyanyelvük használatára, gazdasági fejlődésük támogatására, és a Román Szocialista Köztársaság (RSZK) Magyar Nemzetiségű Dolgozói Tanácsának és a RSZK Német Nemzetiségű Dolgozói Tanácsának a megalapítására. Elindult a bukaresti tévé magyar adása, létrehozták a nemzetiség önálló könyvkiadóját, a Kriteriont. Országosan számos kulturális rendezvény megszervezésére kerülhetett sor, ami, ha időszakosnak is bizonyult, mégis nagy reményekkel kecsegtetett. A pártfőtitkár, távol-keleti utazásai után, 1972-ben meghirdette a „kis kulturális forradalmat”, amely már mindent alárendelt az egyszemélyes diktatúrának, így fokozatosan beszűkültek a lehetőségek.

Ha a közművelődést vesszük figyelembe, a hatvanas évekre már kialakultak a szocialista kultúra alapjai, amely egy állampárt által irányított, finanszírozott és ellenőrzött művelődési tevékenységet jelentett. Az 1968-as közigazgatási átszervezés után a megyékben létrejöttek azok a művelődési intézmények, amelyek feladata volt a tömegkultúra népszerűsítése. A pártbizottság propagandaosztályának alárendelt Megyei Művészeti és Kulturális Bizottságok feleltek a megyében zajló összes kulturális tevékenység

megszervezéséért. Neki rendelődtek alá a városi és községi kultúrotthonok, ifjúsági klubok. Ezen intézmények irányítói (vidéken legtöbbször a helyi propaganda felelős töltötte be ezt a funkciót) feladata sokrétű volt, hiszen ők feleltek a hivatalos ünnepek, majálisok, író-olvasó találkozók, könyvbemutatók, szakkörök, bálók, fesztiválok és más rendezvények megszervezéséért.¹ Az ők kezükben volt egy rendezvény jóváhagyása, az ott fellépő együttesek kiválasztása, a megjelenő szellemi termékek cenzúrázása. A romániai magyarságot egy kettős alávetettség sújtotta, egyrészt a hetvenes évektől elmélyülő és ellentmondást nem tűrő diktatúra, másrészt a kisebbségi létből fakadó kiszolgáltatottság.

Mindezek ellenére felvetődik a kérdés, hogy miként tudták túlélni a hétköznapi emberek a kommunizmus rémuralmát, hogyan szórakoztak, minként tudták kijátszani a rendszert, illetve milyen művelődési és kulturális lehetőség álltak a rendelkezésükre?

Lássunk néhány példát az „apró örömök” tárházából:

Népiünnepélyek és majálisok

■ Ezek a rendezvények egy előre kidolgozott forgatókönyv alapján zajlottak, és a helység, illetve a megye szimbolikus jegeit viselték. A szervezésnél elengedhetetlen volt az agitációs propaganda eszközeinek bevetése. Ilyenek voltak a vásárnap reggeli zenés felvonulások, a sportrendezvények, a folklórműsorok, a vendégegyüttesek szereplése, a megye előljáróinak beszédei, a kereskedelmi egységek jelenléte stb.

Az erdőkben vagy más szabadtéri helyeken felállított színpadokon mutatták be a műkedvelő együttesek a műsoraikat, és az emberek együtt énekelhették az ismert népdalokat. A párt- és államideológia eszközként használta az ünnepet, hiszen a hangszórók segítségével mindenhova eljuttatta az ünnep és a párt üzenetét. Mindenképpen igyekeztek elhíttetni az emberekkel, hogy róluk szól ez a rendezvény, vagyis a dolgozók ünnepét ülik meg. Ezt még jobban hangsúlyozta a kereskedelmi egységek jelenléte, amelyek próbálták kielégíteni az ünneplő tömeg étvágát és szomjúságát.

Az alábbiakban néhány adatot közlünk a Hargita megyei majálisokról, hiszen ezek nem véletlenül pont a pünkösdi időszakra estek. Ezzel próbálták a már hivatalosan nem létező búcsújárást ellensúlyozni, és az embereket az egyházi szertartásoktól távol tartani kisebb-nagyobb sikerrel. A hetvenes évek végére négy nagyobb májusi fesztivált tartottak számon a megyében: a zsögödfürdői *Tavasza a Hargitán* folklórfesztivál, a gyergyószentmiklósi *Magasbükki* fesztivál, a székelyudvarhelyi *Szejké* fesztivál és a vlahicai (Szentegyháza) *Nárcisz-fesztivál*. Ezek közül a legjelentősebb a Csíkszeredához tartozó zsögödfürdői rendezvény volt, amely átfogta az egész megye területét, a többi fesztivál regionális szinten valósult meg.

Erről néhány számadat: az 1979-es *Tavasza a Hargitán* folklórfesztiválra 5000 flekken, 10000 mititej (közismertebb nevén miccs), 100 kg virsli, 100 kg kolbász, 30000 üveg sör, 12000 üveg húsító, 2000 üveg borvíz, 6000 pohár fagyalt és egyéb édesség” (kürtőskalács) került eladásra a csíkszeredai állami kereskedelmi vállalat öt elárusítóhelyén.² Rossz idő esetén (ez elég gyakran megesett) a település művelődési házában tartották meg az előadást, természetesen szerényebb körülmények között. Nem szabad elfelejteni, hogy az ilyen összejövetelek adtak hivatalos keretet a gyülekezési jog látszólagos alkalmazására.³

Az 1967-től működő zsögödfürdői *Tavaszi a Hargitán* fesztiválon átlagosan 30 ezer résztvevő fordult meg, több mint 35 együttes lépett fel, és hat-nyolc órát tartott a műsor. Az 1971-es fesztiválról a helyi sajtó a következőképpen tudósított:

„Ahogy a gyermekek álmodják nagy események előtt, dobbanó szívvel: még egy nap és itt az öröm. De hát csak az emberpalánták vajon? Mi felnőttek talán nem számoltuk a napokat szinte azóta, hogy az utolsó fehér hófolt is fű alá bújt? Hogyne számoltuk volna, még erősebben dobbanó szívvel, mert hát mi egyszerre adunk és kapunk. Hírt adunk magunkról, egész vidékünkéről, odaállunk a kamerák elé székellyharisnyásan, rokolyával perdülő szoknyával, dallal az ajkunkon, táncos lábbal, hogy lássák az Omu-csúcson és odalent az alföldön, Bukarestben és Nagyváradon, mindenütt, ahová az éter hullámain eljut a hangunk és mosolyunk; hogy lássák ünnepköszöntő tájainkat és embereinket – viruló lányainkat, izmos legényeinket, dolgozó önmagunkat – ezen a májusi napon.

Az előkészületnek vége, szeletekben a flekkenek való, ládákban a nyomaték – sok-sok ezer literrel. És persze, nem csak a felnőtteknek, lesz ott öröm majd csemetéinknek is, tengernyi édesség, labda, színes, gömbölyű léggömbök sokasága...”⁷⁴

A műsorszámok tartalmánál igyekeztek a kétnyelvűséget betartani, a magyar együttesek mellett kötelezően román formációk is szerepeltek. Ennek a szellemében, a szabadtéri rendezvény megnyitóján román és magyar hazafias versek hangoztak el: „Kilenc versmondó fiú és leány románul és magyarul, válogatva, tudósította azokat a magasztos eszméket, amelyeknek fényében alakul az ország sorsa, népének sorsa.”⁷⁵

Az itt fellépő együttesek ki voltak szolgáltatva a hatóságoknak, hiszen előzetesen önkényesen kiválogatták őket, és sokszor a rendezvény ideje alatt tiltották le a már meghívott együtteseket. Bokor Imre, a csíkszeredai Barozda együttes tagja, egy megalázó esetet elevenített fel, amikor kötelezték, hogy fellépjenek a zsögödi fesztiválon, majd színpadra állásuk előtt majdnem letiltották, de végül az együttes és a hozzá tartozó táncosok óriási sikert arattak. A letiltási kísérlet oka az volt, hogy a hatóságok félték minden szokatlantól, így mikor a bevett 50-60 fős színpadi ruhákba állított táncosok helyett négy eredeti népviseletben megjelent táncos várakozott a fellépésre, a szervezők hezitáltak, hogy színpadra engedjék-e őket.⁶

A zsögödi rendezvényhez hasonlóan a *Szejké* fesztiválon (Barátság fesztiválja) körülbelül háromezer résztvevő fordult meg évente. Jól kitalálták a fesztivál elnevezését, hiszen ennek az égisze alatt sokféle műsort lehetett szervezni, sokféle nemzetiséget felvonultatni, mint a magyart, törököt, tatárt, lipovánt, ukránt, csángót. Mindig egy-egy román csoportot is beszerveztek.

Sinka Ignác kultúrigazgató szerint 1985-től vezetik be azt a törvényt, hogy a kulturális intézmények önellátókká kellett váljanak, így se fűtésre, se a számlákra, még a fizetésekre sem kaptak pénzt, ezeket az intézmények kellett kikeresniük. Ezen többnyire a nyári *Szejké* fesztivál segített. Ugyanis minden gyári alkalmazott, kötelezően meg kellett vásároljon egy 5 lejes jegyet, ami annyi bevételhez juttatta a művelődési házat, hogy fedezni lehetett a költségeket.

A Hargita megyei népviselet között a szentegyházi *Nárcisz-fesztivált* rendezték meg legkésőbb, az első ünnepélyt 1976-ban. Érdekes színfoltja volt a rendezvénynek, hogy amikor Tordai Árpád, a szentegyházi kultúrotthon igazgatója éppen a szabadtéri színpad díszítésére készült, és az előre elkészített vörös alapra fehér betűkkel felragasztott Megéneklünk, Románia felirat nagy méretű pannóit, a lehúzott zöld Dacia ablakán keresztül megfogva szállította a helyszínre, másnap a helyi milícián magyarázkodnia kellett, hogy miért vonult fel, piros, fehér, zölddel.⁷

A műsorok kínálatáról egyértelműen összegezhetjük, hogy a népdalok és a néptánc játszotta a legjelentősebb szerepet (néha előfordult egy-két könnyűzenei fellépése), ugyanakkor nagyon sok verset és vígjátékot mutattak be. A fellépő együttesek felsorolása itt nehézkes lenne, viszont azt bátran kijelenthetjük, hogy majdnem minden állami egységnek kellett valamilyen formában képviseltetnie magát (táncscsoport, dalárda, szavalók, fúvósegylet...). A fellépő fiatalok számára a fellépésre készülő próbák jelentették az igazi szórakozást, még a munkahelyi hiányzást is megbocsátották.

Fesztiválok

■ Az 1960-as évekre Romániában is elindult a klubmozgalom, hiszen a fiatalok szívesebben jártak ifjúsági összejövetelekre, mint a kultúrotthonok sablonos tudományterjesztő előadásaira. A legsikeresebb magyar ifjúsági klub a székelyudvarhelyi Siculus volt, amely országos hírnévre tett szert, miután megrendezték az első magyar nyelvű könnyűzeneversenyt, a *Siculus* fesztivált. Itt saját szerzeménnyel lehetett jelentkezni, és szakmai zsűri döntött a díjak odaítéléséről. Az 1970-ben megrendezett eseményt a Román Televízió Magyar Adása közvetítette, így az itt fellépő együttesek egyik napról a másikra sztárokká váltak (pl. Metropol Group). A három-, majd négynapos rendezvény sikere nem kerülte el a hatóságok figyelmét sem, hiszen a várost erre az időszakra ellepték a „hosszú hajjú” fiatalok, akik egész éjjel buliztak, így 1974-re betiltják a rendezvényt.

A fiataloknak ezután lehetőségük volt még szórakozni a sepsiszentgyörgyi *Tavirózsa* vagy éppen a csíkszeredai *Ezüstfenyő* és *Fiatal Zene* fesztiválon.

Hasonló szórakozási lehetőséget jelentettek az Ifjúmunkás-matinék vagy a magyar adás által szervezett Zenés Karavánok. Jól érzékelteti a hatalommal való visszaélést az udvarhelyi Szejkefürdőn szervezett Zenés Karaván, ahol a megye propagandatitkára előre megígérte, hogy biztosítja a generátorokat az eseményhez, csak éppen üzemanyagot nem adott hozzá, ami a fellépés előtt derült ki. Abban a korban nagyon nehezen lehetett mindezt beszerezni, de végül sikerült.

A 80-as évekre sajnos a legtöbb sikeres magyar nyelvű rendezvényt betiltották, így az 1978-tól szervezett székelyudvarhelyi táncháztalálkozót, amely a hagyományok ápolásának egyik legális formája volt, vagy a csíkszeredai régizenefesztivált, amelynek vallásos jellegét csak később ismerték fel az illetékes szervek.⁸ Ezek a rendezvények az 1976-tól induló *Megéneklünk, Románia* című országos tömegrendezvény égisze alatt működhettek. Helyi szinten az ifjúsági és munkásklubokban, valamint a házibulikban szórakozhattak a fiatalok, amelyek sokkal kevésbé voltak a hatalom látószögében.

Napjainkban egyre több egykori rendezvény a reneszánszát éli, országos és nemzetközi sikereket ér el.

Tévé, rádió, mozi

■ A hetvenes évektől kezdve a rádió és a televízió jelentette az otthoni „társas szórakozást”, habár nehezen és drágán lehetett beszerezni egy-egy készüléket. A magyar kisebbség számára a Marosvásárhelyi és a Kolozsvári Rádió jelentette a „műsort”, a vállalati és klubokban lévő készülékeknek kinevezett felelőse volt, így rájuk hárult a megfelelő tartalom kiválasztása a hallgatóság számára.

A Román Televízió Magyar Adása által gyártott tartalmak ismertették meg és hozták közelebb az emberekhez az ország különböző pontján lévő helyi kultúrát és képviselőit. Akinek sikerült az ország egyetlen televíziójának valamelyik műsorába bekerülni, az másnap országosan ismertté vált. Szerencsésebb helyzetben voltak a nyugati határ mellett lévő magyarok, hiszen ők foghatták a magyarországi adókat is, így követhették a szomszédos országok műsorait. Itt idéznénk Fábrián Tibor újságíró, református lelkész visszaemlékezését, aki egy Nagyvárad melletti faluban nőtt fel: „...A mozi fénykorát élte akkoriban, hiszen igazából nem volt komoly versenytársa. Merthogy a hazai tévé pár órás propagandaműsorába ritkán fért bele egy-egy jobb film is. Ezért, aki tehetett a Magyar Televízió műsorát nézte. Még a románok is. Így aztán mindent néztünk, amit a magyar tévé adott. A tévétornától a híradóig. [...] De ezenkívül az összes filmmel, kvízzjátékkal, mindennel témában voltunk. [...] A legrosszabb mégis az volt, amikor egy-egy jó film közben egyszer csak elment az áram. Márpedig elég gyakran előfordult. Napi rendszerességgel. A gyertyák és petróleumlámpák éppen ezért mindig kézügyben voltak. [...] Ha fújt a szél, vihar volt, homlokegyenest a másik irányba táncolt a Magyarország felé állított antenna. Ilyenkor futott az ember, felmászott a drótkerítésre, és addig igazgatta, amíg valaki bentről azt nem ordította: most jó!...”⁹

A szomszédos országok tévécsatornáit adtak lehetőséget a különböző sportműsorok követésére, így talán a legkedveltebbek a focibajnokságok voltak, amelyeket tömeges összeülést eredményeztek.

A mozi népszerűsége szinte töretlen volt minden településen. A mozifilmek nem voltak változatosak, nagy rendszerességgel ismételték őket, és sokszor elszakadt a filmtekercs, amit a szakavatott kezek helyben orvosoltak. Gyakoriak voltak francia csendő-, a román történelmi és a rajzfilmek, amelyeket román feliratozással lehetett megtekinteni.

Kirándulások, tengerpart

■ A szabadidő eltöltésének az egyik legkedveltebb formája a családi kirándulások voltak, hiszen az erdők, mezők és hegyek közelében érezhették csak igazán szabadnak magukat az emberek. Sokszor sátorral vagy kempingházakban megszállva töltötték el a jól megérdemelt pihenőszabadságukat.

A nyári turizmus fellegette mégis a Fekete-tenger partja volt, ahová iskolás-táborokat, családi üdüléseket szerveztek, így a legtöbb fiatal számára ez jelentette a legnagyobb vakációs élményt. Élő koncertek sorozata, vízi és egyéb sportok, éjszakai klubok, varietéműsorok nyugtözték le a látogatókat. Szinte mindenkinek volt valamilyen sztorija a tengerpartról, ha más nem a „vonatozás örömeiről”, a korai kelésről, hogy helyet kapjon a parton, a kiszolgálóegységek változatos kínálatáról (főleg a külföldi turisták számára) és természetesen a naplementékről.

A tömegsport

■ A sportot kedvelő hétköznapi emberek számára a helyi és megyei szintű sport jelentette a kikapcsolódást, hiszen szinte nem létezett olyan település, iskola vagy vállalat, ahol ne szerveztek volna futball-, kézilabda- vagy más sportcsapatot. Gyakoriak voltak a helyi szintű bajnokságok, ahol hangosan lehetett szidni a bírót és az ellenfél játékosait. Egy-egy sikeres sportoló nagy népszerűségnek ör-

vendett a településén, a munkaközösségében. Vállalati autók szállították a játékosokat egyik megyéből a másikba, itt biztosították számukra a csapatmezt és az edzésekhöz szükséges felszereléseket.

Országos szinten a Daciada nevű olimpia fogta össze a tömegsportot, ahová szinte mindenkit igyekeztek bevonni és ellenőrizni. Ennek ellenére az erdélyi magyarság a lehetőségekhez mérten igyekezett a legjobb teljesítményt elérni, itt megemlíthetjük a zágoni születésű Szabó Katalin olimpiai aranyérmes tornászt, Tasnádi István kolozsvári súlyemelőt, a Pap János kolozsvári és Szabó Vilmos homoródalmási származású kardvívókat.¹⁰

Befejezésül

■ A Ceaușescu-korszak nyolcvanas éveiben a román társadalom a túlélésre rendezkedett be, hiszen az emberek életét központilag szabályozták, bevezetve a jegyrendszert (élelmiszer fejadag), az energiatakarékosságot, a benzinkvótát, a páros és páratlan rendszámú autók egyidejű használatának tiltását és még sorolhatnánk. 1985-től megszüntetik a magyar rádió- és tévéműsorokat, korlátozzák az üzletek nyitvatartási idejét, a szórakozási lehetőségeket. Két választás állt a romániai magyarság előtt, vagy emigrál, vagy itthon marad, és megpróbál túlélni. Az utóbbiak számára a legfontosabb megtartó erő az összetartó közösség volt, amelyben mindig megtalálta az egyén a segítőkészséget. Mindezek ellenére idézném Boros Zoltán az egykori magyar adás zenei szerkesztőjének gondolatát, miszerint: „...bármilyen kegyetlen évtizedek előzték meg a negyedszázaddal ezelőtti rendszerváltást Romániában, akkor is volt élet Erdélyben, Székelyföldön.”¹¹

■ JEGYZETEK

1. Demeter Csanád: *Kultúrkombinát. Szocialista ünnepélyek és fesztiválok Hargita megyében (1968–1989)*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2016. 32.
2. Hargita, 1979. május 31.
3. Demeter: i. m. 72.
4. Hargita, 1971. május 8.
5. Uo.
6. Demeter: i. m. 74.
7. Uo. 79–80.
8. Uo. 140–170.
9. Fábíán Tibor: *Ilyenek voltunk. Erdélyi történetek*. Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2022. 97–98.
10. Sipos-Onyestyák Nikoletta: *Erdélyi magyar sportolók az 1984-es Olimpián*. Korunk, 2023/12. 70–78.
11. Demeter: i. m. 8.